

ДІЯЛЬНІСТЬ УЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ЩОДО ЗАПОБІГАННЯ ТА РОЗВ'ЯЗАННЯ ШКІЛЬНИХ КОНФЛІКТІВ

У статті висвітлено роль учителя початкових класів у зниженні кількості та гостроти шкільних конфліктів, навчанні молодших школярів конструктивної поведінки в конфліктних ситуаціях.

Конфлікт – природне явище людського буття. Ч.Діксон казав: «Конфлікт – це норма життя. Якщо у вашому житті немає конфліктів, перевірте, чи є у вас пульс?». Життя складне та сповнене протиріч, люди всі різні, у них різні прагнення, бажання. Зіткнення протилежних інтересів і поглядів, напруження та крайнє загострення суперечностей і називають конфліктом (від лат. *conflictus* – зіткнення, сутичка).

Конфлікти бувають дуже різні як за складом учасників – міжособистісні, внутрішньо особистісні, міжгрупові (соціальні) та ін.; за часом перебігу – короточасні й довготривалі; так і за причинами виникнення, сферами діяльності тощо.

Вивченню природи конфліктів, причин виникнення, перебігу, розв'язання, стилів поведінки людей у конфліктах та виходу з них присвячені дослідження багатьох вчених – філософів, психологів, соціологів, конфліктологів (Г. Андрєєва, Х. Арнольд, Д. Гельдман, М. Дилтон, А. Здравомислов, Р. Киллмен, С. Роббінс, К. Томас та ін.).

Метою статті є висвітлення ролі вчителя початкових класів у зниженні кількості та гостроти шкільних конфліктів, навчанні молодших школярів конструктивної поведінки в конфліктних ситуаціях.

Конфлікт можна уявити у вигляді айсберга, у якого видно тільки незначну надводну частину, а більша частина схована під водою, оскільки часто помітним є лише привід для конфліктної ситуації, справжня ж причина залишається в тіні. Тому дуже важливим є визначення істинної причини конфлікту; позицій, інтересів і прагнень сторін, можливості їх узгодження чи задоволення (повного чи часткового). Причиною загострення конфлікту часто є небажання людини поставити себе на місце іншої людини.

Конфлікти між людьми виникають через:

- різні потреби, прагнення, інтереси;
- суперництво, ворожість, нетерпимість;
- невміння спілкуватись, виражати емоції;
- образу, заздрощі, розподіл влади.

Існує принаймні три підходи до розв'язання конфліктів:

- з позиції сили;
- з позиції інтересів;
- з позиції правил [1].

Із позиції сили конфлікт швидко розв'язується, але це завжди зіпсовані стосунки, образа.

* © Білявська Л. В.

НА ДОПОМОГУ ПЕДАГОГУ

Інтереси: конфлікт вирішують без образ, без помсти, стосунки не руйнуються, сторони ведуть переговори.

Правила: записані законом, нормами поведінки.

Людина від народження живе в колі правил, законів, заборон, які складались протягом існування людства. Перші правила життя дитина засвоює в сім'ї, намагається в усьому наслідувати своїх батьків. Наступна сходинка – дитячий садок, де дитина знайомиться з правилами перебування в колективі і вчиться їх виконувати. Вихователі вчать, як спілкуватися з однолітками, як уникати свар, що можна робити, а що ні, закладається усвідомлення прав і обов'язків, які виконує кожен, відповідно до свого віку, адже це норма життя.

Модель поведінки дитини формується насамперед у сім'ї. Чи буде дитина конфліктувати, можна визначити, поспостерігавши за спілкуванням у родині. Якщо в сім'ї конфлікти вирішують шляхом розмов і компромісів, то в школі дитина буде поводитися так само. Батьки повинні пам'ятати, що у формуванні стилю поведінки дитини в розв'язанні конфліктних ситуацій основна роль належить саме їм, їх взаєминам, поведінці у щоденному житті. Справа батьків розповідати дітям, як себе поводити в колективі, як вислуховувати думки інших, поважати людей. Недарма в народі кажуть: «Дитина – дзеркало сім'ї», це дійсно так. Лагідна, відкрита дитина швидко адаптується в новому середовищі. Інша справа – діти, яким батьки розказали про школу, що буде важко в навчанні; якщо не буде вистигати, то вчитель і батьки заборонять гратися іграшками, спілкуватися з друзями. Часті і невинуваті жорстокі покарання, відсутність позитивної інформації про школу викликають у дитини страх перед навчанням і школою. У грі, життєвих ситуаціях діти наслідують насильство, грубощі, побачені в сім'ї, з екрану телевізора. Діти можуть вважати це нормою поведінки і єдиним способом вирішення своїх проблем.

Тому велику увагу педагог має приділяти роботі з батьками, підвищуючи їхню конфліктологічну компетентність через проведення індивідуальної (роз'яснення, консультування) та групової (збори, консультації спеціалістів) роботи. Ефективною сучасною формою такої роботи є батьківські збори, що проводяться за тренінговою технологією, що дає можливість не лише отримати знання, а й у ході інтерактивних вправ відчутти, пережити уявну конфліктну ситуацію, знайти конструктивний вихід із неї, визначити власний стиль поведінки у конфліктних ситуаціях.

Якщо педагог хоче донести до учня те, що він поводить неправильно, йому треба використати терпіння, психологічні прийоми, свою педагогічну майстерність. Але дитину в будь-якому разі треба вислухати і зрозуміти. Досвід, знання вікових особливостей молодших школярів та інтуїція допомагають учителю знайти шлях до серця кожної дитини, аби розмовляти з нею її мовою, використовуючи зрозумілі образи, метафори.

Ми живемо у світі, де сонячне світло порозуміння заслоняють хмари образ, дме холодний вітер підозр, спалахують блискавки

НА ДОПОМОГУ ПЕДАГОГУ

конфліктів... Як утримати прекрасну погоду у нашій душі, жити в мирі і радості? Як не змокнути під дощем непорозуміння і як допомогти у цьому іншим?

Кожна дитина – це особистість зі своїм характером, звичками. Учителю треба знайти ключик, щоб увійти до нового, незнайомого світу учня, треба стати для дитини не тільки вчителем, який несе знання, а й другом і порадиником, бути взірцем людяності, інтелігентності.

В освітньому середовищі, де взаємодіють вчителі й учні, батьки й адміністрація закладу, конфлікти виникають досить часто, і переживаються вони гостріше ніж в дорослому середовищі. Педагоги повинні вирішувати їх конструктивно і вчити цьому і учнів, і батьків.

Під час конфлікту людина перебуває в емоційному збудженні: гнів, образа, злість, роздратованість. Учені виявили, що жодна конфліктна ситуація не проходить для організму безслідно. Виснажується нервова система. Негативні емоції впливають на серце, тиск. Образа, горе, сварка, заздрість, прагнення помститися – усе це скорочує життя. Щоб подолати наслідки стресу, рекомендують прогулянки, слухання музики, читання, спілкування з друзями. Психолог Гілфорд писав: «Жити – значить мати проблеми. Вирішувати їх – значить рости інтелектуально».

Шкільні конфлікти можна поділити на прості та складні. Прості швидко та мирно вирішує вчитель (зупинення бійки, сварки, обзивання).

Складні – конфлікти поведінки, взаємин, діяльності.

Конфлікти поведінки: негативні вчинки, порушення учнем правил поведінки в школі, агресія стосовно однокласників.

Конфлікти взаємин виникають у сфері емоційно-особистісних стосунків учнів, учителів. Вони тривалі, виникають як наслідок постійних попередніх негативних вчинків.

Конфлікти діяльності виникають з приводу виконання учнем навчальних завдань, успішності, пізнавальної діяльності, ситуацій, коли учні не виявляють готовності виправити власну помилку, що спричиняє невдоволеність учителя, учні вступають з ним в суперечку, або демонструють образу. Інколи конфлікти розростаються, приводять до взаємної неповаги.

Якщо дитина втягнута у конфлікт, вона емоційно напружена, невпевнена, тривожна. Часто учень не розкажує про свої переживання батькам, щоб їх не засмучувати, але дитина грубить, обманює. Це пояснюється впливом багатьох чинників: особливостями віку, умовами середовища навчання, сімейними стосунками, взаєминами з педагогами. Треба розуміти, що це захисна реакція дитини.

Учителі вбачають причини конфліктів у розбіжності в оцінках досягнень учнів, слабкій підготовці до уроків, порушеннях дисципліни, пропусках без причини, образливих стосунки між однокласниками тощо.

Аналіз результатів анкетування учнів 4 класу виявив причини конфліктів з їхньої точки зору:

НА ДОПОМОГУ ПЕДАГОГУ

- нерозуміння з боку вчителя; необ'єктивне оцінювання;
- нецікаві, або важкі теми уроків, не має почуття гумору;
- учень відчуває себе незахищеним, соромиться своїх невдач;

- обзивання, грубі слова, порушення дисципліни.

Власний досвід свідчить, що необхідно створити учням комфортні умови перебування в школі, аби не загубити довіру дитини, адже, за словами Бісмарка, довіра – це ніжна рослина, якщо вона зав'яла, то скоро не розцвіте. На нашу думку, кожна помилка вчителя при розв'язанні конфліктної ситуації травмує дитину, вселяє недовіру до старших, викликає роздратованість. Коли наростає конфлікт між дітьми, варто зацікавити обидві сторони спільною справою, фізичною працею: поливанням квітів, прибиранням класу, щоб спрямувати «негативну енергію» дітей в конструктивне русло.

У своїх дослідженнях шкільних конфліктів вчені: Д.Джонсон, Р.Воронін, М.Рибакова розглядали взаємодію вчителя з учнями, учня з учнями, учителя з батьками. Цікавими здаються міркування Т. Смотріної, яка вважає, що правильність вибору стратегії поведінки вчителів у конфлікті, з одного боку, дозволяє зберегти працездатність в педагогічному колективі, школі в цілому, а з іншого, – є наочним прикладом для дітей.

Т. Смотріна виділила чотири типи поведінки вчителів:

1 тип – пасивна поведінка. До цієї групи відносяться люди, які не роблять ніяких зусиль щодо вирішення або зняття конфлікту. Але якщо їм йдуть назустріч, наприклад, з вибаченнями або роз'ясненнями, вони готові піти на примирення.

2 тип – ухилення. Цю поведінку демонструють люди, які готові запобігти конфлікту усіма силами, схильні перекласти його рішення на чий завгодно плечі.

3 тип – активна поведінка, що виражається у впливі на оточення. Люди, які вибрали таку поведінку, готові висловити все, що вони думають з цього питання учасникам конфлікту, а також доводити свою точку зору до тих пір, поки супротивники не приймуть її.

4 тип – поведінка «розумного компромісу». Ці люди не схильні боротися до переможного кінця, для них важливіше вирішити проблему, а не знищити супротивника. Тому вони шукають спосіб змінити ситуацію, а не думку учасників конфлікту або їх позицію. Вони можуть звернутися до «третейського судді», намагаються зрозуміти, що самі зробили неправильно, роблять першими кроки до примирення, приносять вибачення, якщо не мають рації [2, с.183].

На наш погляд, у більшості шкільних конфліктів доцільною є поведінка розумного компромісу й співробітництва.

Конфлікт може бути конструктивним, якщо його учасники задоволені результатом і вважають, що внаслідок його вони отримали користь. До корисних наслідків конфлікту належить порозуміння між конфліктуєчими особами. Але найважливішим є те, що конструктивно вирішений конфлікт може стати джерелом зростання людини.

НА ДОПОМОГУ ПЕДАГОГУ

Проте готовність молодших школярів до конструктивної поведінки не з'явиться стихійно, сама по собі, її формування потребує особливих умов. Насамперед, це взаємоповага учасників навчально-виховного процесу і приклад конструктивної поведінки дорослих – вчителів та батьків – у конфліктних ситуаціях.

На нашу думку, учитель має докладати зусиль, аби не потрапляти в конфліктні ситуації і не створювати їх, дотримуватися таких правил:

- бути розсудливим, уникати сварок, образ;
- ніколи не робити того, чого б не хотів би, щоб зробили тобі;
- творити себе, як особистість, реально оцінювати свої вчинки;
- любити життя, бо це неоціненний дар.

Учителю необхідно вміти й хотіти зрозуміти дитину, простити, допомогти; бути щедрим та милосердним у спілкуванні.

Отже, для запобігання й розв'язання шкільних конфліктів, необхідно створити в школі атмосферу довірливого спілкування, не давати змогу розвиватися агресії, злості, заздрощам. Діти повинні бути впевнені, що їх люблять у колективі, прислухаються до їхньої думки, а вчитель для кожного – порадник, друг, який допоможе, підкаже, як вийти з біди. Саме поведінка вчителя, поважний стиль його спілкування з дітьми й дорослими мають бути позитивним прикладом, взірцем для наслідування.

Література:

1. Воронін Г.Л. Конфлікти в школі // Соціологічні дослідження. – 1994. – № 3. – С. 94–98.1.
2. Учитель. Школа. Общество. Социологический очерк 90-х / В.Ф.Курлов, В.В. Тумалев и др.; Под ред. Е.Э. Смирновой. – СПб.: Изд-во ГУМП, 1995. – 224 с.

Бойко С. В.*

РЕАЛІЗАЦІЯ КОМПЕТЕНТІСНОГО ПІДХОДУ У ВИКЛАДАННІ КУРСУ ІСТОРІЇ В ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

У статті йдеться про формування в учнів ключових та предметних компетентностей на уроках історії, зокрема через використання активних та інтерактивних методів навчання.

Інтеграція України до європейського та світового освітнього простору викликала необхідність переглянути деякі підходи до навчання школярів, проаналізувати фактори, що гальмують підвищення якості та формування життєспроможності особистості.

Орієнтація школи на отримання високих академічних реалізаційультатів веде до згортання виховних аспектів освіти,

* © **Бойко С. В.**